

Володимир
Даниленко

СЛІД У
ЛАТАТТІ

[Електронна бібліотека української літератури](#)

Володимир Даниленко, „Слід у лататті, ”2006.

Набір: Володимир Даниленко.

Електронне форматування: Максим Тарнавський

Друковане видання: Володимир Даниленко, „Слід у лататті”, у його *Сон із дзьоба стрижа*, Львів: Піраміда, 2006.

Цей твір поміщено в електронній бібліотеці за дозволом автора.

Слід у лататті

Гадюка з'явилася перед заходом сонця. Марко сидів, звисивши голову, на лавці під грушею. Його довгі вузлуваті пальці в ластовинні, наче відполіровані водою і вітром корені дерев, звисали з колін.

— Сидиш? — запитала Ела.

Вона заgrimіла ланцюгом біля криниці, і корба, повискуючи, закрутилась, шубостнуло у воду відро, і з нову протяжно й натужно зарипіла корба. Розхлюпуючи воду, жінка пройшла повз чоловіка, і під її ситцевим платтям випнулися дебели стегна.

— Ти б щось дала під'їсти, — попросив Марко. — Вже сонце сідає.

Жінка не відповіла, та через деякий час, коли він сидів, спостерігаючи за хрущем, що кружляв над квітучою сливою, вийшла на ганок і покликкала:

— Іди вечерять.

Був Навський Великдень, у селі не було їхніх могил, і Марко з Елою не ходили на цвинтар. Зранку Ела спекла в печі паски й пофарбувала крашанки, ніби збиралися нести їх до церкви, а він дивився телевізора й забавляв дитину. Та доки жінка все приготувала, настав обід, вони випили по чарці домашньої слив'янки, пообідали, і Марко тинявся в дворі, бо в цей день не можна було працювати.

Ела накрила стола новою скатертиною, поставила крашанки, паску, шинку, квашену капусту, картоплю в мундирах й карафку слив'янки. Вони випили слив'янки, поцокалися крашанками, Марко обчистив картоплину й, дмухаючи на гарячу бульбу, вечеряв, а Ела годувала дочку, яка сиділа в неї на руках і дригала ніжками. Патьоки молочної каші стікали по її підборіддю на фартушок, коли Ела злякано скрикнула, притискуючи до грудей дитину:

— Дивись, гадюка!

Марко подивився, куди показувала жінка, й побачив під піччю гадюку, яка лежала біля коцюбника. Гадюка була чорна, з широким тілом і маленькою охайною голівкою. На якийсь час його заціпило, ніби від гіпнозу, а тоді чоловік вийшов у двір, витягнув із мітли держално й повернувся у хату, щоб убити гадюку, та вона вже втекла.

— Ти б ще довше шукав дрючка! — сердито вигукнула Ела.

Марко подивився під піч і побачив прогризену мишами дірку, якою втекла змія. Знайшов на подвір'ї довгуватого камінчика, забив у дірку й замазав глиною.

— Не вбив, то будеш мати вдома гадюку! — дорікнула Ела, і на її руках заплакала дитина.

Марко з досади відв'язав пса Жука і вийшов у поле. Поява змії зіпсувала весь день, і тепер він уважно дивився під ноги, боячись наступити на гадюку. Сонце ще не сховалось і висіло над лісом. Співали жайворонки, кумкали жаби. На полі тьмяніли калюжі. Біля Марка нюшкував собака, чорний, наче графічний малюнок, радісно хекав, бігав навколо нього і зазиравав у мишачі нори. Під ногами грузла зопріла торішня трава. Над головою тріпотів і заливався жайворонок. У болоті виднілися молоді пагони жовтих півників, гойдалися на вітрі й пускали по воді кола, коли об них терлася риба. Десь бекав бекас. Серед пробуджених рослин, комах, диких птахів і звірів, Марко відчув, як десь глибоко всередині проклонулося тривожне переживання, яке насувалось на нього разом із

холодними передвечірніми хмарами, що виповзали з-за лісу. Земля ще не висохла після зими. У ставку плавало два білі лебеді й виднілись таблички з попередженням, що ця водойма — приватна власність. Пронизливо гудів бугай, наче хтось дув у порожню пляшку. Зеленів дикий щавель, темніли кротовини, цвіли фіалки. Під кумкання жабів і цвірінкання горобців Марко рвав дикий щавель. Повз нього з важким свистом і витягнутими шиями низько над землею пролетіли лебеді. Висолопивши язика, за ними пробігся Жук і зупинився перед болотом.

Із Елою Брижук він познайомився на вечірці у давнього приятеля Матвія Пазинюка. Це сталося більше трьох років тому в Жилавий понеділок, який відзначали з компанією студенток, кожній із яких Пазинюк підніс на таці облитий буряковим квасом корінь хрону з побажаннями, аби дівчина все життя мала такий пекучий і жилавий корінь, і змушував його надкусити, запиваючи вином чи горілкою.

Ела Брижук саме переживала розрив віртуального роману. Вона виростала в сім'ї, в якій батько гуляв і щодня повертався додому пізно в помаді із запахом жіночих парфумів. Вдома його чекав скандал із криком, биттям посуду, грюканням дверей і затяжними істериками, тому Елла виростала інфантильною і боялася чоловіків. Коли всі дівчата закохувались, вона вмикала комп'ютера і втікала в світ іншої реальності. Життя в мережі здавалося їй цікавішим, ніж теревені з подругою про те, як її зрадив хлопець. У одинадцятому класі Ела втратила невинність на дні народження своєї шкільної подруги Лялі Негоди, де її спокусив старший за неї на два роки Мирослав Кодій. Але той перший інтимний досвід не залишив яскравих вражень. Після дня народження Лялі вони зустрілися на Михайлівській, і Кодій запропонував їй прийти до нього вдень, коли нікого не буде вдома, та Ела відмовилася, а Мирослав сердито сказав:

— У тебе маленькі груди.

— Зате в мене велика душа! — вигукнула вона, вириваючись із його рук.

Після цього вона ні з ким більше не зустрічалася, вважаючи, що в неї риб'яча кров. А на третьому курсі познайомилася в Інтернеті зі студентом Костиком із Харкова, з яким майже рік переписувалась. Спочатку він писав їй приємні слова, а потім почалися освідчення в коханні. Вона сиділа в мережі до третьої години, а через кілька годин вставала і йшла до університету. Одного разу Костик три дні їй не відповідав, і вона не знаходила собі місця. Вона вечеряла, милась у ванній і спала зі своїм мобільним телефоном. Костик писав, що про неї знають його найкращі друзі, і незабаром він приїде до неї в гості, а Ела чамріла від свого віртуального кохання. Та одного разу їй прийшов довгий електронний лист, у якому Костик написав, що знайшов дівчину і збирається з нею одружитися. З відчаю Ела кинула заняття в університеті і днями сиділа за комп'ютером, блукаючи в мережі. В такому стані її застала університетська подруга Тіна.

— Тобі потрібна весела компанія, — защебетала Тіна, забираючи її на вечоринку до Матвія Пазинюка.

І може б, Ела Брижук й просиділа на вечоринці, попиваючи коктейль, але потрапила на очі Марку Янкевичу, і між ними проскочила іскра, як то буває між чоловіком і жінкою. Він зіграв у її житті роль рятувальника, що забрав Елу в реальний світ, реальнішого за який не буває, — в село. Вони сиділи на вечоринці в різних кутках помешкання Пазинюка, а потім опинилися поруч. Марко приніс їй склянку глінтвейну, вони випили, і несподівано вона

відчула, як її захоплює флірт із цим старшим за неї чоловіком. Ела закинула ногу на ногу, зняла з п'яти туфельку і грайливо нею крутила. Того вечора вона гармонійно поєднувала нахабність вульгарної дівки із сором'язливістю цнотливої дівчинки. А він був простий, як чорно-біла фотографія. Спочатку вони сиділи в кутку, сплівши пальці, та вона відчула, як спрагло просять її його руки, що говорили більше за губи. Вони опинилися в маленькій захараченій книжками кімнатці, де він присунув до дверей стола, на якому Ела спочатку цілувалась, а потім не помітила, як віддалася йому, а в двері стукали і весело гукала п'яна компанія.

Їй подобалася його прямолінійність і простота, за якою ховалася захоплююча глибина його внутрішнього світу, дна якої вона не могла відчутти, боячись утопитися в безодні.

Марко був старшим за неї на п'ятнадцять років. Він залишивсь у вісімдесятих роках з їхньою наївною простотою і дешевим портвейном. За його плечима був невдалий шлюб і невдалий бізнес. Та Марко не впадав у відчай, бо вважав: щоб пробудитись, треба зупинитися. Він хотів повернутися до живої природи, і в цю мандрівку взяв із собою Елу, яка вирушила з ним без вагань. Вони спішно розписалися, Ела взяла собі його прізвище Янкевич, перевелася на заочне відділення, і вони втекли від міської суєти в загублений від цивілізації світ за двадцять п'ять кілометрів від міста.

За три тисячі гривень вони купили дім на краю села, де їх захопила незнана для міських мешканців стихія дикої природи. Вони лягали і вставали разом із сонцем, ходили босими ногами по землі, пили з криниці холодну воду і їли зірвані у своєму саду яблука. Молода сім'я відрізнялася від сільських мешканців тим, що, на відміну від них, впивалася кожною миттю, проведеною серед дерев, рослин і тварин, тоді як люди, народжені серед дикої природи, сприймають себе її частиною, а не гостями.

Через рік у них народилася Даринка. Ела працювала в сільській школі, а Марко — в лісництві, бо вважав, що чоловік має працювати фізично. Щоб людини стала внутрішньо багатшою, думали вони, то мусить трохи мати вільного часу, аби подумати, як живе. У селі, де весь день поглинала боротьба за виживання, людина грубішала і втрачала властиві для інтелігенції рефлексії, тому роботу біля землі вони намагалися чергувати з читанням книжок та спілкуванням біля вечірнього вогнища. Ті розмови біля вогню, коли в грубі палахкотить полум'я і булькає в чавунчику картопля в мундирах, були найприємнішими хвилинами їхнього життя. Вкладали доньку спати і довго сиділи, обнявшись біля вогню. Мобільний телефон був у них для виклику швидкої допомоги чи непередбачених випадків. Марко з Елою не дивились телевізійних новин, які несли негативні емоції, а тільки наповнені любов'ю фільми й передачі про природу, бо відчували, що справжня гармонія між ними буде, коли вони зможуть встановити рівновагу з землею, лісом, птахами і звірами. У їхній город забігали дикі свині, Марко обтягнув дротом города, прив'язав бляшанки, і коли свині лізли в город, консервні бляшанки торохтіли й свині втікали. На їхніх грядках у капусті пасся старий заєць, мускулистий, із суцільних м'язів, він ставав на задні лапи і був схожий на стопчика.

Марко вийшов на греблю. Вздовж ставка густою стіною жовтів торішній очерет. Шуміла, падаючи з греблі вода. Він перебрався похилим стовбуром через лісовий рівчак. Жук боявся стрибати, відбігав, примірявся, а Марко чекав, доки він наважиться. Нарешті собака перестрибнув рівчака, вони продерлися крізь сухий ожинник і зайшли в ліс. Кувала

зозуля, із глиці стирчала нерозпущена конвалія, скручена в трубочки, ніби хтось по всьому лісу повбивав зелені кілочки. Зайшли в ягідник, під ногами щось заворушилося й стрибнуло на Марка. Він скрикнув, відскакуючи від змії, але то виявилася гілка. Сонце вже заплуталось у верхів'ї сосен. У ягіднику зеленів мох. В мурашнику копошилися мурахи. Вологе повітря пахтіло черемхою. Марко йшов старою просікою. Опустивши білі дзвіночки, зеленим килимом росли анемони й кущики молодого глечкопару. Марко з собакою пересікли просіку й пішли лісом. Під ногами вгиналося мокре торішне листя й хрускали сухі гілочки. Коло лісового болота земля була волога, грузли ноги. У болоті лежала вивалена з коренем вільха, росли латаття й чемериця, тхнуло мулом і прілою глицею. В заростях щось важко захрускотіло, певно, дикий кабан. Жук злякався й підбіг до Марка, що відчув, як у ньому наростає тривога. Він здогадувався, що з ним має щось статися, і його млоїли незрозумілі передчуття. Вони обійшли болото і вийшли біля іншого ставка, ближчого до залізниці. Коло греблі лежав перевернутий човен із пробитим дном. У ставку протяжно й тужливо кумкали жаби і злобно клекотіли жабуни, наче кипіли в казані з борщем. Накрапав дощ, на воді розходилися водяні кола. Хитаючись від вітру, молоді сосни терлись верхівками одна об одну й моторошно скрипіли. І під цей тривожний скрип Марко відчув, що настав кінець його розмірній сільській ідилії, до якої він утік від галасливого міста. Десь на споді його душі промайнула тінь передчуття, що причиною всього стане гадюка, що з'явилась у його хаті.

Тривога не залишала Марка, коли після прогулянки він прочинив двері ганку, зайшов у маленькі сіни й зупинився перед коморою, аби пересвідчитися, що той світ, який він будував більше трьох років, залишивсь неушкодженим. Біля комори висіла гасова лампа на випадок, якщо не стане струму. Він увімкнув світло, ступив на дерев'яну сходинку і піднявся в комору. В коморі стояла велика скриня зі старим верхнім одягом — кожухами, бушлатами, перекладеними від молі багном. Він любив свою комору, в якій почувався власником цього патріархального світу, що купив за три тисячі гривень. На стінах висіли дека для випічки, вощина для вуликів, старе, але ще міцне взуття, господарські сумки, зелений брезентовий дощовик, корзина. На дерев'яних полицях стояли слоїки з медом, варенням, козиним і борсучим жиром. На стіні висіли в'язанки часнику, гумові чоботи й биті валянки, а на полицях лежали паяльник і оливо, стояли бутлі з чорничною і вишневою наливкою. Вся комора була захаращена речами. Марко стояв у коморі і нюхав приємний домашній запах. Від перепадів струму на стіні блимала лампочка, за стіною цокали ходики. Було спокійно і по-домашньому затишно серед хаосу припишких речей, які пам'ятали тепло його тіла.

І пересвідчившись, що його світ лишився незруйнованим, а передчуття тривоги марними, чоловік зайшов у вітальню, зняв чоботи, куртку, дружина налила йому в миску гарячої води, і він задоволено вмивався, мив руки, а тоді роздягнувся, дружина налила в балію гарячої води, розбавила холодною і довго терла наміленою мочалкою йому спину, витерла його тіло великим махровим рушником, дала чисту білизну, він перевдягнувся, вилив у борозенку під тином воду й налив воду для жінки. Дитина спала. У грубі, потріскуючи, горіли соснові поліна. Жінка зняла з себе одяг і ступила в балію з теплою водою, а чоловік поливав її водою з ковша й мив під пахвами, спину й розтулений між ногами пухнастий горбик, а вона тихенько наспівувала, обнявши його за шию. Лагідно

вигер кожен закапелочок її тіла, підхопив на руки й поніс у ліжко. Він доторкнувся губами до її грудей, відчуваючи смак солодкого молока, тугі й розтулені коліна і вологу ніжність плоті, коли жінка з розсипаним на подушках волосся скрикнула, вириваючись від нього:

— Гадюка!

Він рвучко повернувся туди, куди з жахом дивилася жінка, і у відблисках вогню з прочиненої грубки зустрівся з поглядом гадюки, що лежала недалеко від ліжка й спостерігала за ними. Чоловік захопив капця, пожбурих у змію і доки вмикав світло, вона втекла.

— Вибач, але тільки дурень може кидати в гадюку капцем, — одягаючи на голе тіло нічну сорочку, сказала жінка.

Сердита посмішка скривила її губи.

Всю ніч їм здавалося, що в ліжко влізла гадюка. Жінка скрикувала, вмикала нічника, перекидала подушки й обмацувала ковдру, і засинала, здригаючись уві сні.

Марко прокинувся від сліпучого світла. Ели в ліжку не було. Дитина спала і сонно смоктала пустушку. Він одягнувся, взув черевики і відчинив у ганку двері. Подвір'я було викладене каменем. Біля порогу стояло троє козенят і табун курей, які крутили головами й чекали, коли він їх погодує. Ела поралась на грядках. На електричних дротах скрекотали ластівки. Тепло світило сонце. Гули бджоли і мухи. Марко погодував козенят пійлом. Вони пили суп з молоком, постогнували від задоволення, чавкали і тицялися в нього мокрими носами. Поївши, козенята намагалися вискочити на чоловіка й жували йому штани. З розпущеними крилами за куркою бігав півень. Літали метелики, радісно цвірінчали горобці, а над лугом кружляв лелека.

Чоловік погукав жінку, і вона розігнулася, стягуючи рукавички.

— Пора снідати!

— Ти повинен знайти, кудюю вона вилазить, — відповіла жінка.

Вона була невдоволена і невиспана.

— Поснідаю і знайду, — мовив чоловік.

Жінка мовчки виставила на стіл крашанки, паску, шинку й печеню з грибами. Гадюка пильно спостерігала з коцюбника за чоловіком.

— Убий цю гадину! — закричала жінка, злякано відскакуючи від печі.

Чоловік вибіг на подвір'я, захопив лопату, але гадюка втекла під піч. Жінка засипала в нору жар, залила окропом. Із нори потягнуло їдучим чадом. Вона замастила глиною дірку і сердито сказала:

— Може, гадина, ошпариться або вчадіє.

Марко довго обстежував підлогу, забив і зашпаклював усі дірки в кімнатах і вирішив обстежити погреб, де було волого й могла жити гадюка. „Мабуть, у неї звідти є потаємна нора під піч”, — подумав, прихопивши з собою вільхового дрючка. Вхід до погребу був із сіней. Він увімкнув у погребі світло і, тримаючи наготові дрючка, ступив на грубу дерев'яну сходинку. Його відокремлювало від долівки три сходинки. На бетонній підлозі було трохи води. Коли в квітні вода заливала погреб, він качав воду насосом, виводив через усе подвір'я в город довгого пластикового шланга. У погребі стояли на цеглинах діжки з квашеною капустою і яблуками з кружками, придушеними білими каменями. З підвішеної дерев'яної полиці визирали слоїки з маринованими помідорами, огірками і

засипаний родзинками березовий сік. Він поштурхав дрючком під діжками, але гадюки там не було. З погребя на світло вилетіла велика жирна муха і злякано дзижчала.

До вечора він обстежував дім, шпаклював усі нори й перевертав порожні діжки й цебрики, де могла ховатись гадюка.

Коли спочило, дружина погодувала й приспала дитину, вони помились і лягли в ліжко. Та жінка була напружена, і коли чоловік почав гладити її стегна, вона зітхнула, розвела важкі ноги, і скрикнула, затуляючись ковдрою.

— Знову вилізла! Убий її! Убий!

Голий чоловік сів у ліжку і зі страхом й цікавістю подивився на гадюку. Вона спостерігала з середини кімнати, і відблиски вогню танцювали в її очах. Чоловік пішов шукати палицю, а гадюка втекла.

— От незграба!

— А що мені брати в ліжко дрючка?

— Може, мені звідси виїхати, а ти впустиш у ліжко змію?

Вона сказала це так, аби порушити тишу, яка залягла в будинку.

— Ти що ревнуєш?!

— Не знаю, — крізь зуби прошипіла вона, — якби ти її не жалів, то вже б убив.

Чоловік зморив сон, а жінка забилася до стіни, зіщулилась і не могла заснути. Відблиски вогню танцювали в кімнаті. Вона пригадала місто, свій роман із харківським студентом. Таким смішним він тепер здавався, коли в неї є чоловік, дитина і свій дім. В селі до них ставились з підозрою, спостерігаючи, як вона поряється на грядці в білих рукавичках або йде з Марком за руку до ставка, де купаються влітку лише діти. Ела завжди зачісувала догори волосся і придушувала обручем у стилі шістдесятих років. Обручі в неї були червоні, зелені, бузкові, чорні, білі під колір блузок. Вона стежила за собою, аби за сільськими клопотами не втратити свої жіночі принади. Наливала в льодяну формочку джерельну воду, притрушувала пелюстками конвалії, фіалки чи ромашки, ставила в холодильник, щоранку протирала обличчя кубиками льоду, і від того на її обличчя завжди була чиста матова шкіра.

Вони могли оцінити життя на землі без асфальту, бо відразу зрозуміли, як обділена міська людина, відірвана від щоденного спілкування з дикою природою. Ела щасливо просиналась зі сходом сонця і співом птаства, а тепер відчула, як наростає в ній роздратування й відраза до чоловіка, дому, саду і домашніх тварин.

За вікном пішов дощ, десь за лісом спалахували блискавиці, освітлювали кімнату і голого чоловіка, мов безцеремонний папарацці, що фотографував чуже інтимне життя. І в цих спалахах грози вона побачила жалюгідність свого існування, відірваного від цивілізації, без водопроводу, ванної кімнати, з туалетом за хатою, до якого йшла увечері з ліхтариком у гумових чобітках, аби не наступити на скло чи гадюку. На гадюку?!

Подивилася на підлогу і у відблисках жевріючої грубки та спалахах блискавиць побачила гадюку, яка лежала на підлозі й спостерігала за жінкою.

— Іди звідси, — зашепотіла з ліжка вона. — Чого ти сюди приповзла? Живи в лісі, народжуй гадючат, а до мене не лізь. Чуєш?

Гадюка лежала на підлозі й спостерігала за сонним чоловіком і наляканою жінкою.

— Ти руйнуєш моє життя, — знову зашепотіла жінка, вслухаючись у нічне шарудіння свого голосу. — Я б тебе вже давно могла посікти лопатою. Поставила б лопату біля стола й чекала, коли ти вилізеш.

„Дивно, — подумала вона, — як я до цього не додумалась?”

Вранці жінка внесла на кухню лопату і сперла об мисника, але ні на сніданок, ні в обід гадюка не вилізла. Та коли ввечері вони лягли в ліжко, вона знову виповзла й спостерігала за ними.

— Роби щось, — безпорадно заплакала Ела, — бо я вже не хочу ні твоїх пестошів, ні дому з гадюкою.

Чоловік простягнув руку до нічника, засвітив світло, побачив, як втікає під стіл гадюка, подивився на дитину, що спала в люльці, плямкаючи пустушкою, і йому здалося, що він лежить у ліжку між двома жінками, і кожна не хоче поступатися одна одній.

Жінка зітхнула і раптом відчула, що саме з цього моменту їхні з чоловіком дороги мають розійтись. Він піде вглиб диких боліт із гадям і водяними щурами, а вона повернеться в місто. І від цієї думки вона відчула полегкість, ніби здогадалась, як вийти з безнадійного закапелка, в якому заблукала.

Уранці Марко зібрав рюкзак, завів мотоцикла й поїхав у лісництво.

А через кілька днів він зрізав бензопилою сосну, яка впала на нього, покалічила, він довго відлежувався в лікарні, схуд, і перед смертю попросив Елу поховати його в селі.

— У тебе тут нікого немає, — мовила жінка, — за твоєю могилою не будуть доглядати. А я повернусь у місто.

— Я так хочу, — затято відповів він, — скраю, біля болота...

І в цій запеклості було щось незбагненне, чого вона в ньому так і не змогла зрозуміти.

Він помер, коли зацвіли яблуні. Поховали Марка на сільському цвинтарі, як він просив, скраю, біля болота.

Якось висаджуючи на могилі барвінок, Ела побачила під земляним горбиком дірку, ніби проколоту кілком, найняла двох сільських чоловіків і наказала розкопати могилу. Коли розкопали й розкрили труну, на грудях мертвого чоловіка лежала скручена гадюка, яка незмигтно дивилась у його заплющені очі. Плазом лопати копач прибив гадюку й викинув у болото.

І досі чути, як увечері біля болота хтось плаче чи то кричить якийсь водяний птах або звір. А вранці на піску між лататтям видно сліди босих ніг, ніби у воду зайшла жінка.